

СРАВНЕНИЕ НА ФРАЗЕОЛОГИЧНИТЕ ФОНДОВЕ НА РУСКИЯ И БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК (РАЗВИТИЕ И ПРОБЛЕМИ)

СТЕФКА ГЕОРГИЕВА

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“
stefka3@abv.bg

A COMPARISON OF THE PHRASEOLOGICAL STOCK OF BULGARIAN AND RUSSIAN (DEVELOPMENT AND PROBLEMS)

STEFKA GEORGIEVA

PLOVDIV UNIVERSITY PAISII HILENDARSKI
stefka3@abv.bg

The study makes a scientific comparison between the Bulgarian and the Russian phraseological stock as reflected in the works of linguists. Two stages in the development of phraseological nomination are studied in a synchronic perspective: 1) the period encompassing the Bulgarian National Revival and continuing into the 20th and the early 21st century, and 2) the period since the global changes which continues to the present days. Conclusions are drawn about the great extent of similarity of the phraseological stocks of Bulgarian and Russian and the extralinguistic changes in the phrases borrowed into the two languages. The connection between phrasemes and the nature and the culture of a nation, as well as the social and other factors influencing the phraseological stock of the particular languages is brought into focus.

Keywords: phrasemes, phraseological stock, national specifics, ethno-cultural information, picture of the world, neologisms, Bulgarian language, Russian language

Всеки език има в състава си фонд от единици, които са родени в определена национална среда, свързани са с редица екстралингвистични фактори и са характерни само за този народ. Това са фразеологичните единици (ФЕ), които са закодирани в своя състав факти от живота на даден народ, те образуват фразеологичните фондове на езиките. Във фразеологичните системи най-ярко в сравнение с другите езикови нива се проявяват особеностите на националното мислене, членението на света, неговата категоризация и концептуализация.

Трудно е да се посочи на какъв етап от развитието на езика са се появили фразеологизмите – те са фиксирани и в Библията, и в историческите паметници (ФС/FS 2010), срещат се често в художествената литература, разговорната реч изобилства с ФЕ. Известно е, че те са свързани с мисленето, а мисленето на различните народи има както общи характеристики,

така и специфични, национални особености. Във фразеологичните фондове на езиците има утвърдени от десетилетия и даже столетия единици, които в една или друга степен са фиксирани в специализирани фразеологични речници, но и по-нови устойчиви образувания, които се използват активно в езика през последните години. За назоваване на устойчивите фразеологични словосъчетания се използват различни термини: фразеологизъм, фразеологична единица, фразема и др.

Фраземите не покриват системно всички зони от концептосферата на един или друг език. Известно е, че на фразеологична номинация подлежат, като правило, неординарни понятия – понятия, които са отклонение от някаква норма. Към фразеологичната номинация се прибягва, за да се подчертае някаква особеност на обикновеното явление (Кириллова/Kirilova 1996; Алефиренко/Alefirenko 2008).

Националната специфика най-ярко се очертава при съпоставката на различните езици. Тя е обусловена от два основни фактора – обективен и субективен. „*Обективният* фактор е свързан с природните и културните реалности, характерни за живота на дадения народ, и не присъстват в живота на другия... *Субективният* фактор е свързан с произволната избирателност, когато думите, отразяващи едни и същи реалности, са представени различно в различните езици“ (Гак/Gak 1999: 206). Съпоставката на фразеологичните фондове на различни езици помага да се разкрие етническата логика, която предопределя разликите в „наивната“ езикова картина на света, тъй като именно във фразеологията най-ярко са отразени видимият предметен свят и емоционалната същност на човека. При фразеологизацията заобикалящата ни действителност се кодира с помощта на фразеологични знаци. Спецификата на тази номинация се заключава в това, че ФЕ назовават фрагменти от действителността, които вече са били назовани (първична номинация) и по този начин фразеологизмите се реализират като вторични или нови косвени названия с конотативен елемент (срв. *развали се – сдаде багажа*). Съпоставката на механизмите за косвена номинация в различните езици способства да се разкрият етнически идиоматични особености на вербалното мислене и възприемане на действителността, които намират отражение в картина на света на отделните езикови колективи. Освен това такива изследвания позволяват да се определи не само големият брой общи черти на отделните езици, но също така и да се разкрие етническата идиоматична специфика на плана на изразяването на ФЕ, своеобразието на механизма за тяхното образно преосмисляне. Това най-ярко се отразява в образната основа на устойчивото словосъчетание.

Сравняването на фразеологичните фондове даже на такива близкородствени езици, каквито са българският и руският, помага на изследователите да намерят отговор на много въпроси, като например защо вербализацията на понятията за действителността реализират словосъчетания с различна образна основа (рус. *кончил дело, гуляй смело* – бълг. *шапка на тояга*; рус. *на воре шапка горит* – бълг. *гузен негонен бяга*; рус. *нет дыма*

без огня – бълг. *има си крушка опашка / няма дим без огън*); кое е характерното за националната специфика на устойчивите словосъчетания; защо не всички словосъчетания стават устойчиви и др.

Устойчивите единици в съпоставителен план са предмет на изследване от страна на много руски и български лингвисти. Съставени са двуезични руско-български (Влахов и др./Vlahov et al. 1980; Влахов и др./Vlahov et al. 1994) и българско-руски (Кошелев, Леонидова/Koshelev, Leonidova 1974) фразеологични речници, в които са фиксирани устойчиви единици до XX век включително в двата езика. Тези лексикографски издания са отговаряли адекватно на нуждите на времето, когато в България руският се е изучавал активно.

Според К. Ничева изследванията в областта на фразеологията в България са били тясно свързани с руската теория на фразеологията и лексикографията (Ничева/Nicheva 1987: 5). Във всички изследвания е открито доста голямо сходство на фразеологичните системи, което авторите обясняват преди всичко с общото генетично начало на двата езика, с историята на тяхното развитие, с активните езикови контакти между тях.

В диахронен план за фразеологията на българския език особено значение са имали контактите с гръцки и с руски. „Контактите с гръцки език в културологичен план са способствали за утвърждаване на християнството на българска почва, за усвояване на религиозната терминология и образност, за митологизацията на значителна част от българската фразеология. Контактите с руски език винаги са били най-продуктивни от всички докосвания с други славянски езици, в това число и с езиците на съседните славянски народи“ (Димитрова/Dimitrova 1997: 6). Известно е влиянието на българския език върху руския и на руския език върху българския в различни периоди. Изследванията, свързани с влиянието на руския език върху българската фразеология, са малко (Дилевски/Dilevski 1979: 188; Русек/Rusek 2002: 108), но илюстративният материал показва, че през тези периоди са фиксирани голям брой съвпадения предимно в лексиката и терминологията, но и във фразеологичните фондове на руския и българския език.

1. Фразеологизми, фиксирани в лексикографски източници

В двата езика се наблюдават както заимствания от езиците на съседните народи, така и самостоятелно възникнали изрази с еднаква или сходна, близка образна основа. Така например в българския език се срещат фразеологизми с еквивалентен образ на изрази в сръбски, румънски, турски, а в руския език има заимствания от украински, белоруски, естонски, латвийски, литовски, татарски, молдовски и от езиците на други съседни народи.

Лингвистичният анализ убедително показва, че някои ФЕ в руския и българския език не са свързани пряко с тяхното генетично начало, а са заимствани от друг език. Такива ФЕ имат аналогични паралели в съвременните европейски езици. Например ФЕ с опорна дума *аршин*: *мерить на один аршин* – *меря с един аршин*, *мерить на свой аршин* – *меря със свой*

аршин, как аршин проглотил – като че ли е глътнал аршин. В много изследвания тези руски ФЕ се тълкуват като национално специфични изрази, но българските и сърбохърватските им съответствия показват, че тюркското (възходящо към персийски) наименование на мярката за дължина *аршин* е характерно и за южнославянските езици. При по-широка езикова съпоставка се оказва, че това всъщност е интернационален фразеологичен модел. Той е представен както в руски, така и в български с лексикални варианти от типа *мерить на свою мерку, на свой салтык, на свой копыл, на свою колодку, на свой образец – меря със своя мярка, на свой кантар*, а така също и в други славянски и неславянски езици: сърбохърв. *mjeriti svoj-im mjerilom*, чеш. *merit podle sveho lorte*, нем. *alles nach seiner Elle messen*, фр. *mesurer les autres à son aune* (Леонидова, Мокиенко/Leonidova, Moki-enko 1986: 4–5).

При съпоставителното изследване на речниковия състав в руски и български е установено, че най-многобройни са съвпаденията в групите, включващи названия на културни и диви растения, дървета, домашни животни и диви зверове, после следват групите с названия на частите на човешкото тяло, годишните времена, месеците, дните на седмицата, роднинските термини. В по-голямата си част това са думи със старобългарска основа. Те са тъждествени по форма и значение в двата езика. Най-малко съвпадения се наблюдават в групите, включващи названия на оръдията на труда, части на дрехи, предмети от бита на конкретния народ (Дилевски/Dilevski 1979: 176–190). Общото в конкретните думи се отразява и на общото във фразеологичните фондове, тъй като такива думи в състава на фразеологичните единици най-често са опорни, ключови в словосъчетанията.

Една част от руските езикови обрати е заимствана в българския език, особено през епохата на Възраждането и следващия период, когато контактите между двата народа са били особено активни в много сфери от живота. Например такива устойчиви единици като *обращать внимание – обръщам внимание, принимать участие – вземам участие, иметь значение – имам значение, в этом отношении – в това отношение* и др., които съвпадат и по форма, и по значение, са русизми в български (Дилевски/Dilevski 1979: 188; Русек/Rusek 2002: 108). Те са особено характерни за деловия език.

При съпоставянето на ФЕ от родствени езици са възможни различни начини за сравнение: а) съпоставка по групи, в структурата на които се отделя една или друга опорна дума, б) съпоставка по групи, в смисловата структура на които се отделя една или друга идея (съпоставка от съдържанието към знака), в) съпоставка по граматични групи по структурно-типологични модели и др. (Георгиева/Georgieva 2002: 382–383).

Най-предпочитана форма при съпоставителното изследване на фразеологизмите в руския и българския език е анализът по групи, в структурата на които са фиксирани опорни думи (Георгиева/Georgieva 2011). Това е съпоставка от знака към съдържанието. В. Л. Архангелски смята, че при та-

кава съпоставка членовете на отделните фразеологични гнезда реализират различни лексикални значения на опорната дума. От това твърдение следва изводът, че като се пристъпва към съпоставителен анализ на фразеологизмите по опорни думи, трябва да се съпостави смисловият обем на тези думи със смисловия обем на еквивалентите в другия език, а също да се търсят еквиваленти и във фразеологичните гнезда на тези думи. Те предават някои значения или отгънъци, които не са включени в смисловия обем на прякото значение на еквивалента на опорната дума (Архангельский/Arkhangel'skii 1978).

При съпоставка на фразеологичните единици на руския и българския език по опорни думи се откриват както сходства, така и разлики в конотативния потенциал на съответните лексикални единици и изрази. Някои компоненти на ФЕ са доста диференцирани (например компоненти собствени имена, названия на оръдията на труда, предмети от бита и под.). Ето защо подбирането на еквиваленти към съответните ФЕ е такова, че „на ономастичната основа на руското словосъчетание обикновено съответства нарицателно съществително в български: *услать* кого, *куда* *Макар телят не гонял* – *в/на джендема* (да изпратя някого), *к черту* на кулички (на рога) – *през девет села* (морета, реки, планини), *та в десето* (десета, десети)“ и др. (Леонидова/Leonidova, Мокиенко/Mokienko 1986: 6).

За друг тип опорни думи има доста голям брой точни структурно-семантични съвпадения. Това е следствие от езиковата общност или от типологичната универсалност. Такава е групата на цветоозначенията, преносната символика при която в двата езика има много идентични елементи. Според нашите наблюдения особено честотни за руски и български са еквивалентните съвпадения на белия и черния цвят, което обуславя и общото в съответните ФЕ. Само тези цветообозначения, които в процеса на историческата еволюция са претърпели значителни семантични промени (това е особено характерно за рус. *красный* и бълг. *червен*), значително са се разделили по фразеобразователен потенциал (Войнова/Voinova 1978).

Особено голяма близост на фразеологичните подсистеми на руския и българския език по опорна дума на изследване се наблюдава тогава, когато универсалната конотативност се слива със структурната универсалност. Такива са примерите на ФЕ с компонент *соматизъм*, например с компонент *глава*: *буйная голова* – *буйна глава*, *горячая голова* – *луда глава*, *дубовая голова* – *дъбова глава*, *пустая голова* – *празна глава*, *умная голова* – *умна глава* и др. Според наблюденията на С. Саидова ФЕ с компонент *глава* в двата езика най-често съвпадат на семантично, лексикално и структурно равнище. Липсата на различия авторката обяснява с универсалността на функциите на соматизмите (Саидова/Saidova 1992: 10).

Съпоставката на ФЕ в руския и българския език с архаичен компонент (Петрова/Petrova 2000), изследването на остарелите ФЕ (Стоянова/Stoyanova 2002), на ФЕ с библейски произход (Димитрова/Dimitrova 2016) и др.,

а и почти всички съпоставителни изследвания дават основание на авторите да очертаят преобладаващи съвпадения в двата езика.

Въпреки голямата близост във фразеологичните фондове на руски и български във всички съпоставителни изследвания е очертан и достатъчно голям културно-конотативен диференциал. Това особено ярко изпъква при сравняването на образните основи на ФЕ. Фразеологичният образ почти винаги е построен на основата на конкретен факт, случай или събитие с преосмисляне на словосъчетанието (*Марко Тотев, Гюро Михайлов* и др.).

Ако си представим образно фразеологичните фондове на руски и български като трапец, то в основата му се намират пълните фразеологични еквиваленти в двата езика, които съвпадат на лексикално, граматично, структурно и семантично ниво (например: *на ветер/бросать, кидать, швырять* – */хвърлям/ на вятъра; играть в кошки-мышки /с кем/ – играем си на котка и мишка; заключительный аккорд – заключителен акорд; альфа и омега /чего/ – алфа(та) и омега(та) /на нещо; принимать белое за черное – вземам бялото за черно; соломенная вдова – сламена вдовица* и др.). Те са тъждествени в двата езика и по своето функционално-стилистично въздействие.

Вторият пласт е най-многоброен – това са частичните фразеологични еквиваленти, които имат еднакъв или подобен образ, сходен лексикален състав, но не всички детайли на образа съвпадат: най-често се различават по компоненти – синоними, по-голям или по-малък брой компоненти, различна съчетаемост, различна степен на употреба или други различия, произтичащи от системата и граматичния строй на конкретния език (например: *в один присест /что-либо сделать/ – на един път, на един дъх /да направя нещо/; дать /давать промах – не попадам в целта; завести на полную пружину /кого/ – навивам /някому/ бурмата; пуд соли сесть /с кем/ – да изям с някого една фурна хляб/ чувал сол; раз и навсегда – веднъж завинаги; без всяких разговоров /сделать что/ – без много приказки /да направя нещо/; как рак на мели /остаться/ – /остана/ като жаба/ риба на сухо; молочные реки и кисельные берега – реки от мед и масло; лезть/полезть на рожон – ритам срещу ръжен/ срещу остен; маковой росинки в рот не брать/ взять – нищо не съм слагал/ турял в устата* и др.). Такива ФЕ имат еднакъв модел в различните езици.

В горната част на трапеца се намират ФЕ, които се отличават със специфична, самобитна образна основа или с доста различна структура, не се превеждат на други езици и в двуезичните речници са посочени техни условни съответствия. Това са фразеологичните аналози, например: *хоть пруд пруди /кого-чего, кем-чем/ – с лопата да ги ринеш, на път и под път; желторотый птенец – устата (му) мирише на мляко/ още има жълто на устата; птица высокого полета – голяма клечка; ни пуха ни пера /кому и без доп./ – да (ти) върви като по вода/ като по мед и масло/ на добър час!; пушкой не прошибешь – яйце да хвърлиш, няма къде да падне; семи*

пядей во лбу /быть/ – сече му главата /акъла; семь пятниц на неделе /у кого-го/ – вятър го вее /на бял кон; когда рак свистнет – на куково лято/ на куковден и др. Сред тях има безеквивалентни фразеологизми – това са „собствено националните“ идиоми. “Като правило те не само с образа си, но и със своите реалии са толкова здраво свързани с конкретния език, че откъсването им от националната почва води до пълното им разрушаване.” Например рус. *собаку съест* на чем; *свадебный генерал*; *отправить (кого-либо) куда Макар телят не гонял*; *вешать лапшу на уши* (Mokienko und andere 2004: 27) и бълг. *дръж се, земльо, шоп те гази*; *простирай се според чергата си*; *голям праз*; *Марко Тотев*; *Пижо и Пенда*; *руски пазар* и др. Съпоставителните изследвания показват, че това е най-малобройният пласт ФЕ, но най-яркият, в който са закодирани националният характер и менталността на носителите на езика.

2. Епохата от края на ХХ – началото на ХХІ в. Нови фразеологизми, нефиксирани в лексикографските източници

Всяка епоха обогатява езика с нови думи и изрази, които са свързани с изменената реалност. И руският, и българският фразеологичен фонд в края на ХХ – началото на ХХІ в. са включили в състава си много нови устойчиви единици, които имат характер на неологизми. Това е свързано с редица причини.

От една страна, на фона на геополитическото „преразпределяне“ настъпиха кардинални изменения в обществено-политическия и социално-икономическия живот на носителите на руския и на българския език. Те доведоха до отслабване на контактите между България и Русия, които са разделени не само от граници, от нова идеологическа ориентация, но и от нови блокове. Засилиха се връзките на България с държави, членки на Европейския съюз, а Русия активизира връзките си със страните от Югоизточна Азия.

От друга страна, както цялото съвременно човечество, и българите, и руснаците преживяват цивилизационни промени, които според полския фразеолог В. Хлебда са следствие от „цифровия обрат“, компютъризацията, навлязла активно в живота ни (Chlebda 2017). „Цифровият обрат“ е съпроводен от създаването на глобална информационна мрежа и глобално комуникативно пространство.

Интернет комуникацията допринася за установяване на културни връзки между хора от различни страни, което създава условия за появата на неологизми в резултат на заимстване. При новите условия и за българския, и за руския език, както показват наблюденията, езикът донор най-често е английският. Обаче езиците на близкородствените етноси, каквито са българите и руснаците, общото им генетично начало, православното вероизповедание, а така също и близостта на културите създават благоприятни условия за запазване и развитие на националните особености в изменените условия на комуникация. Тези два процеса са намерили ярко отражение в

руските и българските фразеологични неологизми от края на ХХ – началото на ХХІ в., които се адаптират към системата и едновременно я характеризират, те предават новия, истинския „вкус на епохата“.

Пластовете на руските и българските фразеологични неологизми не са еднородни. Преди всичко това са заимствания от английския език, които функционират или във формата на езика донор, или като калки и полукалки в двата езика. Техните значения могат да съвпадат (срв. рус. *кровавая баня* и бълг. *кървава баня*, рус. *мокрый заказ* и бълг. *мокра поръчка*, рус. *черный список* и бълг. *черен списък*, рус. *черная пятница* и бълг. *черен петък*, рус. *порог обеспечения* и бълг. *жизнен минимум*, рус. *прожиточный минимум* и бълг. *осигурителен праг*, рус. *звездная пара* и бълг. *звездна двойка*), но могат и да се различават (напр. рус. *белое братство* ‘ново космическо обединение’ и бълг. *бяло братство* ‘привърженици на учението на П. Дънов’; рус. *черная дыра* ‘астрономично явление’ и бълг. *черна дупка* (в главата) ‘депресия’). Освен това има фразеологични неологизми, възникнали на национална почва. Някои от националните по произход устойчиви единици се използват само в един от сравняваните езици (срв. напр. бълг. *дървена ваканция* ‘непредвидена ваканция поради студеното време и невъзможността да се отоплява’; *дървена мафия* ‘група хора, които се занимават с унищожаването на горите и продажбата на дърветата с цел финансова изгода’; *на дневен ред (съм)* ‘сега е моят ред’; *минавам през брод* ‘преодолявам препятствия’; *паля фитили* ‘подстрекавам (обикновено тайно) към някакви безчестни действия’; *свивам перките на някого* ‘ограничавам действията на някого’; *давам на заден ход* ‘отстъпвам’; *посягам към чашката* ‘употребявам алкохол’; *отмятам се като фурнаджийска лопата* ‘действам безпринципно’; *държа някого на нокти* ‘държа някого под напрежение’; *ловя маймуни с трици* ‘стремя се да получа нещо без особени загуби’; *лъжливи овчарчета* ‘лъжци’).

Без български съответствия са: *вышибать слезу из кого* ‘разчувствам някого’; *вернуться в цинковом гробу* ‘загивам’; *выпрыгивать из штанов* ‘проявявам излишно старание’; *молчать в портянку* ‘не изразявам мнението си’ и др.). Други фразеологични неологизми са съотносими по семантика и се употребяват успоредно в двата езика (срв. напр.: рус. *вторые руки* и бълг. *втора ръка* (дрехи, коли и др.); *второй сорт* и *второ качество*; *пивной животик* и *бирено коремче*; *звездная пара* и *звездна двойка*; *точки соприкосновения* и *допирни точки*; *высший пилотаж* и *висш пилотаж*; *стоять за кем-либо* и *имам гръб*; *требовать крови* и *искам главата на някого*; *цены запредельные* и *надуты цены*; *вишенька на торте* и *черешката на тортата*). В едни случаи на носителите на руски и български действия ефектът на „лъжливия приятел на преводача“, а в други на взаимното разбиране пречи недостатъчната осведоменост на комуникаращите, недостатъчното познаване на тънкостите на специфичните културни традиции на адресанта или адресата или липсата на знания за обстоятелствата, при които е възникнала заимстваната устойчива единица в езика донор.

Анализът на илюстративния материал позволява да се отделят три основни специфични характеристики на фразеологичните иновации от края на XX – началото на XXI в.

1. С времето се изменя и структурата на ФЕ. В историческите паметници преобладава броят на устойчивите словосъчетания. Устойчивите изрази с по-сложна структура са се появили по-късно, а паремииите са образувания от по-късен етап. Те имат не само по-сложна структура, но и сполучлива форма, в която е закодиран начинът на мислене на носителите на конкретния език, тяхното разбиране за живота и възприемането на света (рус. *любимъ кататся, люби и саночки возить; долг платежом красен*; бълг. *едно баба знае, едно си бае; преклонената главичка остра сабя не сече*). Съвременните изследвания сочат голям брой нови устойчиви образувания (Жуков/Зикова 2009; Мокиенко/Mokienko 2003), но паремии не са посочени. Има обаче сполучливи изрази с усложнена структура, напр. рус. *Думали как лучше, а получилось как всегда* (Черномырдин); бълг. *За кокошка няма прошка, за милиони – няма закони* и др. Прави впечатление и фактът, че в руски има много нови крилати изрази от анимационните филми: *Не смешите мои подковы; Вдруг завтра бой, а я уставший; Вкуснотато, но маловато; Жену не за покорность любят* и др. (Шулежкова/ Shulezhkova 2018). В българския фразеологичен фонд нови крилати изрази не са открити.

2. Друг е и езикът, от който се заимства. До края на XX в. в изследванията е установено достатъчно голямо сходство на фразеологичните системи на руски и български, което изследователите обясняват преди всичко с генетичното родство на двата езика, с историята на развитието им, с активните езикови контакти.

Основен донор във фразеологичните заимствания както в руски, така и български сега е английският език, по тази причина много иновативни свръхсловни единици в двата езика съвпадат, напр. рус. *порог обеспечения* – бълг. *осигурителен праг*; рус. *три в одном* – бълг. *три в едно*; рус. *вишенька на торте* – бълг. *черешката на тортата* и др.

3. Активно се използват фразеологизми в средствата за масова информация и в рекламните текстове (Тенчева/Tencheva 2017). Това са най-често фразеологизми с изменена, актуализирана форма. Напр. рус. *Без меня меня лечили; Евро баксу не товарищ; Не хочу мобильный, а хочу рабочий* и др. и бълг. *От две политически партии, та на земята; Храни внуче да те лае* и др.

Изводи

Всички изследвания показват преобладаваща близост на корпуса устойчиви единици в руски и български. В етапа след Възраждането до края на XX век контактите между Русия и България са били особено активни, което е дало отражение и на фразеологичните фондове на езиците. От края на XX и началото на XXI век преобладаващо влияние има английският език. Това се дължи преди всичко на динамиката на общите световни глобализационни про-

цеси, на „цифровия обрат“ – компютризацията на обществото, но съвпаденията между руския и българския фразеологичен фонд все още преобладават.

Запазено е и националното своеобразие на фразеологичните фондове, което е свързано както със социалните, културните и природните специфики на България и Русия, така и с характера на мисленето на българите и руснаците.

Огромният корпус от нови устойчиви езикови единици налага създаването на нов двуезичен фразеологичен речник, което е особено актуално за междуезиковата комуникация, за превода на нова литература, за съвременното адекватно общуване между народите.

ЛИТЕРАТУРА

- Алефиренко 2008: *Алефиренко, Н. Ф.* Фразеология в свете современных лингвистических парадигм. Москва, Эллис.
- Архангельский 1978: *Архангельский, В. Л.* Семантика фраземного знака. – В: Проблемы русской фразеологии. Тула, Тулгоспединститут им. Л. Н. Толстого.
- Влахов и др. 1980: *Влахов, С., К. Андрейчина, Ст. Димитрова, Кл. Запрянова.* Под ред. на С. Влахов. Руско-български фразеологичен речник. София – Москва, Наука и изкуство – Руски език.
- Влахов и др. 1994: *Влахов, С., А. Георгиева, Г. Гочев, С. Гочева, Е. Превизи-Квинто, Т. Томева, И. Христова, Д. Шкодрова.* Под ред. на С. Влахов. Руско-български тематичен речник на фразеологизмите. В. Търново, ВТУ.
- Войнова 1978: *Войнова, С.* Сравнительный анализ фразеологических единиц с компонентами-цветообозначениями (на материале русского и болгарского языков). Автореф. дисс. канд. филол. наук. Ленинград, ЛГУ.
- Гак 1999: *Гак, В. Г.* Национально-культурная специфика меронимических фразеологизмов. – В: Фразеология в контексте культуры. Москва, Языки русской культуры.
- Георгиева 2002: *Георгиева, С.* Проблемы сопоставления русской фразеологии с болгарской. – В: Русский язык „Проблемы истории, теории и методики преподавания“. Шумен, Шуменски университет.
- Георгиева 2011: *Георгиева, С.* Русская фразеология в зеркале болгарского языка. – София, Heron Press.
- Дилевски 1979: *Дилевски, Н.* Основни особености на речниковия състав на съвременния български книжовен език (съпоставително с руски език). – В: Помагало по българска лексикология. София, Наука и изкуство.
- Димитрова 1996: *Димитрова, С. П.* Фразеологизми с опорным словом „Бог“ в русском и болгарском языках. – Съпоставително езикознание XXII, № 1.
- Жуков, Жукова 2009: *Жуков, А. В., М. Е. Жукова.* Современный фразеологический словарь русского языка: ок. 1600 фразеологических единиц. – Москва, АСТ: Астрель.
- Кириллова 1996: *Кириллова, Н. Н.* Истоки идиотнической теории фразеологии. – В: Проблемы идиотнической фразеологии. Санкт-Петербург, Образование.

- Кошелев, Леонидова 1974: *Кошелев, А., М. Леонидова*. Българско-руски фразеологичен речник. София – Москва, Наука и изкуство – Руски език.
- Кювлиева 1986: *Кювлиева, В.* Устойчивите сравнения в българския език. София, Изд. на БАН.
- Леонидова, Мокиенко 1986: *Леонидова, М. А., В. М. Мокиенко*. Русская фразеология в сопоставлении с болгарской. – *Болгарская русистика*, № 6.
- Мокиенко 2003: *Мокиенко В. М.* Новая русская фразеология. – *Opole, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej*.
- Ничева 1987: *Ничева, К.* Българска фразеология. София, Наука и изкуство.
- Петрова 2000: *Петрова, Г.* Структурно-семантическая организация и функционирование фразеологизмов с архаическим компонентом в современном русском языке (с позиции носителя болгарского языка). Автореф. дис. канд. фил. наук. Москва, Ин-т русск. яз. им. А.С. Пушкина.
- Русек 2002: *Русек, З.* Влияние русского языка на болгарский. – В: III Славистические чтения памяти профессора П. А. Дмитриева и проф. Г. И. Сафонова. Санкт-Петербург, СПб ун-та.
- Саидова 1992: *Саидова, С. Е.* Соматические фразеологизмы русского и болгарского языков. Баку, Автореф. канд. дис. филол. наук.
- Стоянова 2002: *Стоянова, Е.* Устаревшие фразеологизмы русского языка и их болгарские эквиваленты. Москва, Автореф. канд. дис. филол. наук.
- Тенчева 2017: *Тенчева, Б.* Фразеологизмите в рекламните текстове (върху материал от руски език в съпоставка с български и немски език). Пловдив, Автореф. докт. дис., ПУ.
- ФС 2010: Фразеологический словарь старославянского языка: свыше 500 единиц *Отв. ред. С. Г. Шулежкова*. Москва, Флинта, Наука.
- Шулежкова 2018: *Шулежкова С. Г.* Не смешите мои подковы: Словарь крылатых выражений из мультфильмов. Магнитогорск, Магнитогорский гос. технический университет им. Г.И. Носова.
- Chlebda 2017: *Chlebda, W.* Słownikowy opis zwrotu cyfrowego. PodelśCie Pierwsze. Podręczny idiomatykon polsko-rosyjski / pod redakcją Wojciecha Chlebdy. Zeszyt 9. – *Opole: Uniwersytet Opolski*.
- Mokienko und andere 2004: *Mokienko, V., T. Malinski, L. Stepanova, H. Walter.* Russische Pphraseologie für Deutsche der Slawistik. Greiswald, Uniwersytet Greiswald.

REFERENCES

- Alefirenko 2008: *Alefirenko, N. F.* Frazеologіiіа v svete sovremennykh lіgvіstіcheskikh paradіgm. Moskva, Elpis.
- Arkhangelskiĭ 1978: *Arkhangelskiĭ, V. L.* Semantika frazemnogo znaka. – In: Problemy russkoĭ frazeologii. Tula, Tulgospedinstitut im. L.N. Tolstogo.
- Chlebda 2017: *Chlebda, W.* Słownikowy opis zwrotu cyfrowego. PodelśCie Pierwsze. Podręczny idiomatykon polsko-rosyjski / pod redakcją Wojciecha Chlebdy. Zeszyt 9. – *Opole: Uniwersytet Opolski*.
- FS 2010: Frazеologіcheskiĭ slovar' staroslavianskogo iazyka: svishe 500 edinit. *Otv. redaktor S. G. Shulezhkova*. Moskva, Flinta: Nauka.

- Gak 1999: *Gak, V. G.* Natzional'no-kul'turnaia spetsifika meronimicheskikh frazeologizmov. – In: *Frazeologiya v kontekste kul'tury*. Moskva, Iazyki russkoi kul'tury.
- Georgieva 2002: *Georgieva, S.* Problemy sopostavleniia rusскоi frazeologii s bolgarskoj. – In: *Russkij iazyk "Problemy istorii, teorii i metodiki prepodavaniia"*. Shumen, Shumenski universitet.
- Georgieva 2011: *Georgieva, S.* Russkaia frazeologiya v zerkale bolgarskogo iazyka. Sofia, Heron Press.
- Dilevski 1979: *Dilevski, N.* Osnovni osobenosti na savremenniya balgarski knizoven ezik (sapostavitelno s ruski ezik). – In: *Pomagalo po balgarska leksikologiya*. Sofia, Nauka i izkustvo.
- Dimitrova 1996: *Dimitrova, S. P.* Frazeologizmy s opornym slovom „Bog“ v ruskom c bolgarskom iazykakh. – Sapostavitelno ezikoznanie XXII, № 1.
- Kirillova 1996: *Kirillova, N. N.* Istoki idioetnicheskoi teorii frazeologii. – In: *Problemy idioetnicheskoi frazeologii*. Sankt-Peterburg, Obrazovanie.
- Koshelev, Leonidova 1974: *Koshelev, A., M. Leonidova.* Rusko-balgarski frazeologichen rechnik. Sofia – Moskva, Nauka i izkustvo – Ruski ezik.
- Kyuvlieva 1986: *Kyuvlieva, V.* Ustoychivite sravneniya v balgarskiya ezik. Sofia, Izd. na BAN.
- Leonidova, Mokienko 1986: *Leonidova, M. A., V. M. Mokienko.* Russkaia frazeologiya v sopostavlenii s bolgarskoj. – *Balgarskaia rusistika*, № 6.
- Mokienko 2003: *Mokienko, V. M.* Novaia russkaia frazeologiya. – Opole, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej.
- Mokienko und andere 2004: *Mokienko, V., T. Malinski, L. Stepanova, H. Walter.* Russische Pphraseologie fur Deutsche der Slawistik. Greiswald, Uniwersytet Greiswald.
- Nicheva 1987: *Nicheva, K.* Balgarska frazeologiya. Sofia, Nauka i izkustvo.
- Petrova 2000: *Petrova, G.* Strukturno-semanticheskaia organizatsiia i funktsionirovanie frazeologizmov s arkhaiskim komponentom v sovremennom ruskom iazyke (s pozitsii nositelia bolgarskogo iazyka). Avtoref. dis. kand. fil. nauk. Moskva, In-t russk. Iaz. Im. A.S. Pushkina.
- Pavlova 1979: *Pavlova, R.* Bolgarsko-russkie i rusko-balgarskie iazykovye sviazi. Sofia, Narodna prosveta.
- Rusek 2002: *Rusek, Z.* Vliianie russkogo iayka na bolgarskij. – In: *III Slavisticheskie chteniia pamiati professora P. A. Dmitrieva i prof. G. I. Safonova*. Sankt-Peterburg, SPb un-ta.
- Saidova 1992: *Saidova, S. E.* Somaticheskie frazeologizmy russkogo i bolgarskogo iazykov. Baku, Avtoref. kand. dis. filol. nauk.
- Shulezhkova 2018: *Shulezhkova S. G.* Ne smeshite moi podkovy: Slovar' krilatykh virazhenii iz multfilmov. Magnitogorsk, Magnitogorskij gos. Tehnicheskij universitet im. G. I. Nosova.
- Stoianova 2002: *Stoianova, E.* Ustarevshie frazeologizmy russkogo iazyka i ikh bolgarskie ekvivalenty. Moskva, Avtoref. kand. dis. filol. nauk.
- Tencheva 2017: *Tencheva, B.* Frazeologizmite v reklamnite tekstove (varhu material ot ruski ezik v sapostavka s balgarski i nemski ezik). Plovdiv, Avtoref. dokt. dis., PU.

- Vlahov et al. 1980: *Vlahov, S., K. Andreychina, St. Dimitrova, Kl. Zapryanova*. Rusko-balgarski frazeologichen rechnik. Pod red. na S.I. Vlahov. Sofia – Moskva, Nauka i izkustvo – Ruski ezik.
- Vlahov et al. 1994: *Vlahov, S., A. Georgieva, G. Gochev, S. Gocheva, E. Prevish-Kvinto, T. Tomeva, I. Hristova, D. Shkodrova*. Pod red. na S. Vlahov. Rusko-balgarski tematischen rechnik na frazeologizmite. V. Tarnovo, VTU.
- Voinova 1978: *Voinova, S.* Sravnitel'nyĭ analiz frazeologicheskikh edinits s komponentami-tsvetooboznacheniiami (na materiale russkogo i bolgarskogo iazykov). Avtoref. diss. kand. filol. nauk. Leningrad, LGU.
- Zukov, Zukova 2009: *Zukov, A. V., M. E. Zukova*. Sovremennyĭ frazeologicheskiĭ slovar' russkogo iazyka: ok. 1600 frazeologicheskikh edinits. – Moskva, AST: Astrel'.

РЕЗЮМЕ

В изследването се прави научна съпоставка на руските и българските фразеологични фондове в разработките на лингвистите. Проследяват се в синхронен план двата етапа на развитие на фразеологичната номинация: 1. от епохата на Възраждането до XX – началото на XXI век; 2. периодът след глобалните промени до наши дни. Направени са изводи за голямата близост на фразеологичните фондове на двата езика, за измененията в заимстванията, продиктувани от екстралингвистични фактори. Подчертана е връзката на устойчивите езикови единици с природата, културата, социалните фактори на конкретната страна.

Ключови думи: фразеологична единица, фразеологичен фонд, национална специфика, етнокултурна информация, картина на света, неологизми, български език, руски език

✉ *Проф. д-р Стефка Георгиева*
Филологически факултет
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“
ул. „Цар Асен“ 34, 4000 Пловдив, България

✉ *Prof. Stefka Georgieva, PhD*
Faculty of Philology, Plovdiv University Paisii Hiledarski
24, Tsar Asen Str., 4000 Plovdiv, Bulgaria

Публикувано: 28 юни 2019